

Von Eckardstein & Vanbeckevoort

Olivier Messiaen · Visions de l'Amen

• zaterdag 19 september | 15.00 - 15.50 uur
SINT JANSKERK

Olivier Messiaen 1908-1992

Visions de l'Amen (1943) voor twee piano's

- I. Amen de la Création
- II. Amen des étoiles, de la planète à l'anneau
- III. Amen de l'agonie de Jésus
- IV. Amen du Désir
- V. Amen des Anges, des Saints, du chant des oiseaux
- VI. Amen du Jugement
- VII. Amen de la Consommation

Severin von Eckardstein piano

Liebrecht Vanbeckevoort piano

Visions de l'Amen

De Franse componist, organist en pianist Olivier Messiaen (1908-1992) geldt als een van de belangrijkste twintigste-eeuwse componisten. Hij heeft een zeer eigen muzikale taal ontwikkeld waarin de zang van vogels, bijzondere toonreeksen, niet-westerse ritmes en het katholieke geloof een grote rol spelen.

In 1943 componeert Messiaen zijn *Visions de l'Amen*. Enkele jaren eerder, in 1939, nam hij dienst in het Franse leger om bij te dragen aan de verdediging van

zijn vaderland. In mei 1940 wordt hij krijgsgevangen gemaakt en belandt hij in het kamp Stalag VIII-A in Silezië. Daar schrijft hij zijn beroemde *Quatuor pour la fin du temps*, dat hij met drie medegevangenen in première brengt. Deze compositie vormt het hoogtepunt van Messiaens eerste scheppingsperiode. In een mystieke sfeer schetst hij een beeld van zijn wrede en genadige God.

In het voorjaar van 1941 komt Messiaen vrij. Hij keert terug naar Parijs en gaat lesgeven aan het conservatorium, waaraan hij tot zijn pensioen in 1978 verbonden zal blijven. Tot zijn eerste leerlingen behoren Pierre Boulez en Yvonne Loriod, een briljant pianiste. Voor haar vat hij een liefde op die hij in zijn muziek tot uitdrukking brengt. Claire Delbos, met wie Messiaen in 1932 is getrouwd, lijdt aan vroege dementie. Zij is opgenomen in een sanatorium, waar haar toestand geleidelijk verslechtert en zij in 1959 overlijdt. In 1961 trouwt Olivier Messiaen met Yvonne Loriod, twintig jaar nadat zij elkaar hebben ontmoet.

Messiaens liefde voor Yvonne Loriod komt in de jaren 1940-1950 tot uiting in een aantal composities. Allereerst in *Visions de l'Amen* (1943), dan volgen de *Trois petites liturgies* (1944) en de avondvullende *Vingt regards sur l'Enfant-Jésus* (1944) voor piano solo. Geïnspireerd op de tragische liefdeslegende van Tristan en Isolde componeert Messiaen de liedcyclus

zaterdag ♦ 15.00

Harawi (1945), de *Turangalila-symphonie* (1948) en de *Cinq rechants* (1948), onafhankelijke werken die te boek staan als *La Trilogie de Tristan et Yseult*, muziek over liefde en dood.

Messiaen componeert zijn *Visions* met het pianospel van zichzelf en de dan negentienjarige Yvonne Loriod als uitgangspunt. Hij brengt een duidelijke rolverdeling in de partijen aan: 'Ik heb aan de eerste piano de ritmische moeilijkheden toevertrouwd: de akkoorden, alles wat met beweging, bekoring en klankkleur te maken heeft'. Deze virtueuze pianistiek legt hij in handen van Yvonne Loriod.

'Aan de tweede piano heb ik de hoofdmelodie, de thematische elementen en alles wat emotie en kracht vergt, toevertrouwd.' Dit fundament neemt Messiaen, meer organist dan pianist, voor zijn rekening. Zijn bespiegeling op het begrip Amen in zeven muzikale visies vergt van de twee pianisten volgens Messiaen 'het uiterste aan kracht en gevarieerde klankvorming'. Amen is bij ons een slotwoord: Zo is, zo weze, zo zij het. Maar in het Hebreeuws kan het aan het begin staan van een nieuwe zin. Messiaen geeft er, geïnspireerd door de negentiende-eeuwse katholieke mysticus Ernest Hello, vier betekenissen aan: 'Dat het moge zijn'; 'Ik aanvaard'; 'Ik wil dat het zo wordt'; en 'Het is er (voor eeuwig, in het Paradijs)'. De pianisten houden deze verschillende duidingen van het begrip 'Amen' tegen het licht. De cyclus begint met Genesis – een

scheppingsthema is het grote leidmotief – en eindigt met de Apocalyps. Centraal staat het *Amen du Désir*, van het Verlangen of de Begeerte, volgens Messiaen een uiting van 'zeer intense dorst naar liefde', want *Visions de l'Amen* is ook een ode aan Eros.

Messiaen beschrijft de zeven delen als volgt:

I. Het Amen van de Schepping

Amen, het zij zo! God zei: 'Er zij licht; en er was licht'. (Genesis). De eerste piano laat in twee lagen een klokkenspelachtig ritmisch ostinato horen, met niet omkeerbare repeterende ritmen, die bij iedere herhaling vergroot of verkleind worden. De tweede piano speelt het thema van de Schepping, het hoofdthema van het hele werk: langzame en plechtige akkoorden. Het gehele deel is één crescendo. Vertrekpunt is het absolute pianissimo, het mysterie van de oernevel waarin het licht reeds in aanleg aanwezig is; alle klokken sidderen in dat licht – het licht en dus het Leven.

II. Het Amen van de sterren, van Saturnus

Een brute, wilde dans. De sterren, de zonnen en Saturnus, de planeet met de veelkleurige ring, draaien wild rond. God roept hen en zij antwoorden: 'Amen, wij zijn hier!' (boek van Baruch). De tweede piano brengt het thema van de dans van de planeten. De eerste ontwikkeling: onder een polymodale werveling van de eerste piano varieert de tweede piano het

Première van *Visions de l'Amen* door Yvonne Loriod en Olivier Messiaen op 10 mei 1943 in Galerie Charpentier, Parijs

begin van het thema (bestaande uit 5 noten), zowel ritmisch als door abrupte registersprongen.

Tweede ontwikkeling: het begin van het thema wordt gevarieerd door weglating, tegenbeweging en gelijke beweging. Een derde ontwikkeling komt daarbij: de eerste piano speelt een ritmisch ostinato met het begin van het thema. In de tweede piano klinkt het begin van het thema met registerwisselingen. Dan volgt een gevarieerde herhaling van de dans van de planeten. Dit samenspel van bewegingen roept het beeld op van het leven van de planeten en van de verbazingwekkende regenboog die de draaiende ring van Saturnus kleurt.

III. Het Amen van de doodsstrijd van Jezus

Jezus lijdt en weent. 'Mijn vader, indien het mogelijk is, laat deze beker mij voorbijgaan; doch niet gelijk ik wil, maar gelijk Gij wilt' (evangelie naar Matteüs).

Hij aanvaardt, Uw wil geschiede, Amen.

Jezus is alleen op de olijfberg, oog in oog met zijn sterven.

Drie muzikale motieven:

1. de vervloeking van de Vader aangaande de zonden der wereld, die Jezus op dat moment op zich neemt;
2. een schreeuw, een ritmische en expressieve groep: 'opmaat-accent-einde';
3. een verscheurende klacht over 4 noten in tegen-gestelde ritmen.

Dan volgt de herhaling van het thema van de Schep-ping. Een grote stilte, onderbroken door enkele pulsen, roept het lijden van dat uur op; een onzegbaar lijden, dat enigszins door het gezweeten bloed wordt aangeduid.

IV. Het Amen van het Verlangen

Twee thema's van het Verlangen. Het eerste langzaam, extatisch, het verlangen naar een diepe tederheid, voorbode van de zoete rust van het Paradijs. Het tweede is buitengewoon gepassioneerd; de ziel wordt aangetrokken door een verschrikkelijke liefde die op lichamelijke wijze wordt geuit (zie het 'Hooglied').

Echter, hier is niets lichamelijks, er is slechts een zeer intense dorst naar Liefde. Tot slot een grote verstillung als het eerste thema terugkeert. De twee hoofdstemmen schijnen in elkaar op te gaan en er is nu slechts de harmonieuze stilte van de Hemel...

V. Het Amen van de Engelen, de Heiligen, het vogelgezag

Zang van de zuiverheid der Heiligen: Amen.

Onstuimige vocalise der vogels: Amen. 'Engelen knielen voor de Hemelse Troon: Amen' (de Openbaring van Johannes). Eerst het lied van Engelen en Heiligen, sober en zeer zuiver. Daarna de wereld van vogelgezag, hetgeen aanleiding geeft tot nog briljanter pianospel. Het is echt zang van nachtegalen, merels, vinken, grasmussen; een gekwetter en gekwinkeleer.

Herhaling van de zang der Heiligen met een canon van niet omkeerbare ritmen in een drievoudige opeen-stapeling. Korte coda met vogelgezag.

VI. Het Amen van het Laatste Oordeel

Drie noten slaan huiveringwekkend het uur der waarheid. Voorwaar, voorwaar, ik zeg U, Amen.

'Verdoemden, ga weg van mij!' (het Evangelie naar Matteüs). De verdoemden blijven in hun staat van verdoemenis. Een opzettelijk hard en kort stuk.

VII. Het Amen van de Vervulling

De Vervulling, het Paradijs. Het leven van de uitver-korenen in een carillon van licht. 'Van licht tot licht' (Spreuken). Amen. De tweede piano herneemt het akkoordenthema van de Schep-ping en mondt uit in een lang lovend koraal. De eerste piano omspeelt de tweede (in zowel extreem lage als extreem hoge registers) met een onophoudelijk 'akkoordgebeier' en briljante, sprankelende ritmen in elkaar steeds sneller opvolgende ritmische canons: klinkende, klaterende, dansende edelstenen van de Openbaring, die het Levenslicht kleur en geur geven. ❖

Severin von Eckardstein

Severin von Eckardstein (Düsseldorf, 1978) kreeg op zesjarige leeftijd zijn eerste pianolessen. Op zijn twaalfde werd hij aangenomen in de jongtalentklas van Barbara Szczepńska aan de Robert-Schumann-Hochschule in zijn geboortestad. Tijdens zijn schooltijd zette hij zijn pianostudie voort in Hannover en later in Salzburg bij Karl-Heinz Kämmerling. Na zijn eind-examen studeerde hij bij Klaus Hellwig aan de Univer-sität der Künste in Berlijn, waar hij in 2002 zijn diploma

behaalde. Daarna vervolmaakte hij zijn spel aan de International Piano Academy Lake Como in Italië. Severin von Eckardstein was prijswinnaar bij onder meer het Hamburgse Steinway Concours (1990), het Incontro Internazionale Giovani Pianisti in Italië (1991) en het Arthur Schnabel Concours in Berlijn (1998). In 2003 won hij de eerste prijs van de Internationale Koningin Elisabethwedstrijd in Brussel. Hij heeft als solist gewerkt met dirigenten als Simon Rattle, Valery Gergiev, Jaap van Zweden en Frans Brüggen. Ook gaf hij solorecitals in de Verenigde Staten en Europa. Hij was al enkele keren te gast in Musica Sacra. Zijn repertoire varieert van Bach tot hedendaagse muziek. Met violiste Franziska Hölscher is hij oprichter van de kamermuziek-serie 'Klangbrücken' in Konzerthaus Berlin.

Liebrecht Vanbeckevoort

Liebrecht Vanbeckevoort (Mechelen, 1984) studeerde tussen 2002 en 2009 achtereenvolgens bij Jan Michiels in Brussel, Menahem Pressler in Bloomington, Russell Sherman in Boston en Eliso Virsaladze in München. Momenteel is hij als gastdocent verbonden aan de LUCA School of Arts in Leuven. Zijn internationale doorbraak volgde toen hij in 2007 laureaat was van de Koningin Elisabethwedstrijd, waar hij tevens de publieksprijzen van VRT/RTBF in ontvangst mocht nemen. Sindsdien geeft Vanbeckevoort als 'Steinway Artist' concerten op podia in Europa, Israël, China, Zuid-Afrika, Canada en de Verenigde Staten. Als solist heeft hij opgetreden met onder meer het Nationaal Orkest van België, de Kölner Akademie en het European Union Chamber Orchestra onder leiding van dirigenten als Paul Goodwin, Philippe Herreweghe en Yoel Levi. Liebrecht Vanbeckevoort is lid van het Roeland Hendrixx Ensemble en treedt geregeld op met collega's als jazz-pianist Jef Neve, tenor Thomas Blondelle, violiste Ning Kam en met Severin von Eckardstein. Hij is artistiek directeur van het zomerfestival 'Klassiek Leeft Meesterlijk' in Knokke-Heist, waar internationale solisten en kamermusici te gast zijn.

In 2018 was het pianoduo Severin von Eckardstein en Liebrecht Vanbeckevoort bij Musica Sacra te gast met een programma met werken van Saint-Saëns, Liszt, Debussy en Honegger.

Dit concert wordt opgenomen door L1 voor uitzending door L1 of NTR (NPO Radio 4) op een nader te bepalen datum en tijd | zie www.musicasacramaastricht.nl.

MUSICA SACRA MAASTRICHT IS EEN COPRODUCTIE VAN Stichting Musica Sacra en Theater aan het Vrijthof Maastricht. Filmselectie i.s.m. Lumière.

DIRECTEUR-BESTUURDER Jean Boelen, directeur Theater aan het Vrijthof Maastricht
PROGRAMMACOMMISSIE Jacques Giesen (voorzitter), Jos Leussink (adviseur), Sylvester Beelaert, Fons Dejong, Bas Geerts en Susanne Vermeulen

RAAD VAN TOEZICHT Jean Jacobs (voorzitter), Michel Cobben, Barbara de Heer, Bas Huyser, Eddy Klomp en Lieke Wijnia (aspirant)

PROJECTLEIDING & FONDSSENWERVING Fons Dejong **MARKETING & PUBLICITEIT** Hetty van Dongen **PRODUCTIE** Raf Meijers **REDACTIE** Philip Leussink, Jacinta Wetzer, Sylvester Beelaert en Fons Dejong **VORMGEVING** Philip Leussink **UITVALIE** Flora Minis en Susan Meisen **TECHNISCHE COÖRDINATIE** Sander Ronden **FACILITAIR** Nandi Nijsten / Mandy Walls **FINANCIËN** Martijn Dekker / Jos Spauwen

MUSICA SACRA MAASTRICHT is lid van De Verenigde Podiumkunstenfestivals.

MUSICA SACRA MAASTRICHT wordt mede mogelijk gemaakt door Fonds Podiumkunsten, Provincie Limburg, Gemeente Maastricht, Theater aan het Vrijthof, Elisabeth Strouven Fonds, Stichting Kanunnik Salden Nieuwenhof, Lira Fonds, Prins Bernhard Cultuurfonds, de Vrienden van Musica Sacra Maastricht en alle (concert-) locaties en samenwerkingspartners. De activiteiten worden mede mogelijk gemaakt door anonieme giften van particulieren. **MEDIAPARTNERS** NPO Radio4, NTR, KRO NCRV, L1, Dagblad de Limburger, RTV Maastricht.

STEUN HET FESTIVAL Voor een bijdrage vanaf € 40 geniet u als Vriend van Musica Sacra Maastricht vele voordelen. Zie voor meer informatie en aanmelding www.musicasacramaastricht.nl/vriend.

STICHTING MUSICA SACRA Vrijthof 47, 6211 LE Maastricht
info@musicasacramaastricht.nl • www.musicasacramaastricht.nl

f facebook.com/MusicaSacraMaastricht • @FestivalMSM | #MSM2020